

„ISTORIA CA ARTĂ DE A TRĂI”: CORNELIA BODEA

Cu peste un deceniu și jumătate în urmă, Academia Română, cel mai înalt for științific al țării, valida reprezentativitatea istoriografiei autohtone prin acceptarea în rândurile ei a unora dintre cele mai deosebite și distinse personalități ale scrisului istoric contemporan. Între cei care au beneficiat pe merit de recunoașterea oportun survenită și plener receptată de conștiința publică datorită unui eminent statut propriu, dobândit prin autoexigență profesională, răbdare etică și verticalitate morală, figura și Cornelia Bodea, dăruită exemplar cercetării trecutului*.

Ființând și acționând constant din perspectiva cărturarului marcat de un civism deplin angajat și dovedind o continuă tinerețe spirituală aflată mereu sub semnul noutății, canalizându-și energia manifestată în căutarea și rezolvarea problemelor de documentare în arhive, biblioteci ori prin elevate reuniuni de profil, Cornelia Bodea a realizat un proiect științific conturat gradat într-un spirit disciplinat, riguros și sistematic, tocmai prin explorarea și exploatarea resurselor inedite accesibile în țară și străinătate, reconstituind etape ale trecutului mai depărtat sau apropiat, într-o amplă și migăloasă construcție istoriografică. Propria viziune istorică, exersată într-un anume tip de discurs practicat de o dublă sorginte hermeneutică, diacronică și sincronică, în extragerea și epuizarea tuturor semnificațiilor posibile, spiritul de discernământ inoculat și aleasa expresie stilistică/literară, au fost uzitate în acte de creație pentru anumite domenii de strictă abordare cronologico-tematică: istoria Transilvaniei, lupta românilor pentru unitate națională, restituiri biografice, imaginea românilor în lume, în peste 250 de contribuții apărute în română și în limbi de circulație internațională.

În chip preliminar și uzând de anticipata îngăduință de a reconstitui și restitui fazele devenirii unui destin de excepție, absorbit în întregime de recreionarea istoriei moderne autohtone, efectuată cu profesionalism, erudiție și remarcabilă demnitate umană, încercăm să evocăm câteva stații esențiale ale traseului său biografic și istoriografic.

A văzut lumina zilei la 8 aprilie 1916, în satul Dud, comuna Târnova, în lumea românească a Zarandului, univers marcat de perene tradiții istorice. Pe linie paternă descindea dintr-o familie de preoți ortodocși, iar pe cea maternă, dintr-una

* Referințe bio-bibliografice, vezi în *Bibliografia istorică a României*, vol. VIII (1989-1994), București, 1995, p. 28; vol. IX (1994-1999), București, 2000, p. 18; vol. X (1999-2004), București, 2005, p. 21; *Națiunea română. Idealuri și realități istorice. Acad. Cornelia Bodea la 90 de ani*, București, 2006.

de învățători, urmași ai lui Moise Nicoară și înrudiți cu memorandistul Aurel Suciu. Aleasa și severa educație dobândită în mediul părintesc, în conformitate cu ideea că ființa umană trebuie să fie de folos comunității, a condus la propria-i fortificare morală și la stoica rezistență manifestată față de adversitățile vieții. Clasele primare, începute acasă, au fost continuate, la fel ca și liceul, la București, ca elevă internă a Institutului Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române.

Chemarea spre studierea tainelor muzei Clio izvorâse, probabil, din mentalul familial, marcat de multe din faptele cruciale ale nobilimii române locale. Drept urmare, pasionata de trecut se formează în ambianța Facultății de Litere și Filosofie a Universității din capitala țării, fiind studentă, între anii 1934 și 1937 și, ulterior, colaboratoare a unor eminenți dascăli, precum N. Iorga sau Gh. I. Brătianu, care au și cultivat talentul celei inițiate treptat, cu aplicație, metodă și rigoare, în cercetarea științelor auxiliare (arhivistică și paleografie), implicându-se efectiv și afectiv în orientarea destinului și traseului ei profesional.

Licența obținută cu distincția supremă în 1937, în specialitatea principală, istoria universală (N. Iorga), și cele secundare, istoria românilor (C. C. Giurescu) și istoria Bizanțului (D. Russo), absolvirea, în paralel, a cursurilor Școlii Superioare de Arhivistică și Paleografie de pe lângă Arhivele Statului, ca și a Seminarului Pedagogic Universitar (1938), au certificat cu îndreptățit temei calitățile prompt intuite și generos educate de către măștrii ei. Reținută logic la Catedra de istorie universală a Facultății de profil, cu atributul inițial de bibliotecară (1937) și apoi de asistentă (1943) - exersând seminarul de „Bibliografie și instrumente de lucru” -, profesoara care predă lecții de istorie și drept la liceul „Notre Dame de Sion” (1938), a debutat în cercetarea istorică prin temerare încercări singulare.

Vădind acribie și erudiție în analiza întreprinsă, Cornelia Bodea tipărea deja în anul 1937, în revista „Hotarul” din Arad, fragmentul prim al monografiei dedicată Cetății Desna, lucrare cu ecou deosebit în stricta circumscriere geografică a trecutului local. Analista nu rămânea deloc tributară istoriei regionale – tratând ulterior teme despre Banat, Crișana, Transilvania – și tipărea în periodicul de circulație internațională, dirigit de același mentor N. Iorga, un studiu consacrat observațiilor transmise de Moise Nicoară în legătură cu epoca tanzimatului. Sigura motivație personală, ca succesoare pe linie maternă a personalității tratate, a condus, astfel, la preliminarea subiectului viitoare sale teze de doctorat, prin includerea în sumarul (1937-1938) publicației arădene sus amintite a altor două articole dedicate biografiei militantului pentru cauza ortodoxiei autohtone. Disertația despre viața și activitatea lui Moise Nicoară, susținută public la 14 iunie 1941, acceptată cu calificativul maxim, valorifica în premieră fondul documentar și arhivistic păstrat la Biblioteca Academiei, propulsând în aria scrisului istoric al vremii, prin tipărire și difuzare (Arad, 1943, 450 p.), o certă personalitate în formare, distinsă acum prin acuratețea discursului rostit în scris și profunzimea informației explicitate. Monografia a avut un binevenit ecou în revuistica de specialitate și a impus în constelația unei generații de excepție, numele pasionatei

cercetătoare, elocventă prin intuiția istorică manifestată, prin delicatețea în analiza emanând un specific feminin și o complexă formație științifică. Truda la elaborarea cărții a înlesnit semnatarei iminenta tangență cu problematica regenerării naționale și a constituirii statalității române moderne, predilectă direcție de viitoare cercetări temeinice. Demn de reținut este faptul că, la circa o jumătate de secol după apariția lucrării menționate, Cornelia Bodea insistă și revine asupra temei inițiale, într-un util demers de a reconceptualiza sorgintea unui mit (2001), fapt atestând un benefic cumul de acută stăruință metodologică și un complex devotament profesional.

Pe palier strict „meritocratic”, asistenta de până în 1949 la Institutul de Istorie universală este obligată să parcurgă și să suporte furcile caudine ale epurării și marginalizării, continuându-și sincopat activitatea de cercetare în cadrul Institutului de Istorie, ulterior denumit „N. Iorga” (1956-1975), unde cumulează lăudabile trepte ierarhice până la schimbarea de sistem din 1989 (doctor docent, 1969, și membru onorific). Recunoașterea unanimă în plan intern și extern este confirmată, deopotrivă de „sacralitatea” gestului intrinsec al propriei creații și de o deosebită ținută morală, de intransigență și probitatea argumentului necesar pentru a susține edificiul reconstrucției istorice numai pe o strictă bază documentară, general vădite atât în activitatea de cercetare științifică, cât și în cea universitară: membru corespondent (1990) și titular al Academiei Române (1992), cetățean de onoare al municipiului Arad (1997), doctor honoris causa al Universităților „Aurel Vlaicu” din Arad și „Ovidius” din Constanța, ori membru de onoare a Academiei de Istorie din Portugalia, diploma de merit a Primăriei din Boston (1989), cea de prietenie a Societății România - Statele Unite (1993) etc.

Stadiile elaborării operei sale au fost marcate temporal de criza existentă în arealul general, definită de războiul mondial, dictatura totalitară, tranziția postcomunistă, contexte ostile și care au impietat asupra profesiei de istoric. În pofida tuturor avatarurilor existențiale de natură personală ori colectivă, Cornelia Bodea a investigat conceptual-metodologic două sensuri majore aflate în slujba unei ample restituții privind epoca regenerării românești și a unității ei statale, cu un '48 vizualizat în perspectivă europeană, ca și subiectul germinat de legăturile dintre autohtoni și lumea din afară, toate analizate pe extinse baze documentare, într-un orizont cognitiv augmentat de exacte redefiniri. Viziunea sa modernă și oarecum pragmatică asupra trecutului național pentru secolul XIX și personalitățile aferente perioadei respective fusese stimulată de contactele permanente cu literatura istorică internă și externă, aflată în profundă remodelare, fapt care contribuia la adecvarea unui orizont științific propriu, utilizat în surprinderea, doctă și pertinentă, a sumedeniei de conotații între fapte și elemente semnificative. Proiectul extins, răsfrânt asupra întregului, și cercetarea aplicată nuanțat pentru fragmente cronotopice, benefic depistate și gestionate, au avut rezultanta propusă în tratări de segmente, restituții ori reconstituiri ilustrative. Distingem astfel un necesar teritoriu de portretizare a varii figuri renumite în plan intern (N. Bălcescu, I. Ghica, M. Kogălniceanu sau N. Iorga, Gh. I. Brătianu etc.) și extern (Ch. și

F. Colson, E. Gérard, J. Henet, A. Nicholson, C. Tevis, R. W. Seton-Watson, A. Ubicini, D. Urquhard etc.), descrise într-un angajat efort de a valida mărturii cu valoare științifică și morală în epoca dată, dar și mai târziu, viabile atât pentru români, cât și pentru alții, din țară sau străinătate (de ex., un R. W. Seton-Watson ori B. J. Berry), referitoare tocmai la consemnarea și interpretarea aportului emancipativ românesc în diverse arii de acțiune pe durata veacurilor XIX și XX.

Marile inițiative istoriografice postbelice, însemnând reșezarea scrisului nostru istoric pe un normal făgaș după segmentele temporale definite de anumite deformări conceptual-metodologice, au implicat participarea Corneliiei Bodea la câteva direcții de concretă tratare științifică. Avem în vedere truda de colaborare la sintezele de *Istoria Transilvaniei* (I-II, 1960-1961, versiunea franceză, 1965), abordând sistemul absolutist și liberal dintre 1849-1867, *Istoria României* (IV, 1964), analizând intervalul antirevoluționar de după 1848 în Moldova și Țara Românească, contribuția la volumul de studii închinat aniversării Unirii Principatelor (1960), ca și la studierea corespondenței politice dintre 1855-1859, în volumul de documente inițiat de către C. C. Giurescu (IV, 1963). Interpretările privitoare la anul 1859 au reprezentat un evident manifest al noii orientări în știința istorică românească, prin novatorul procedeu de analiză a activității emigrației postpașoptiste în favoarea realizării primei faze a unificării naționale.

Angajarea specialistului în regândirea trecutului autohton, pe baze științifice generate de un profesionalism reclamat de necesitatea restabilirii dialogului fructuos cu exteriorul, este relevată de locul/rolul important jucat acum în descifrarea trilingvă, stabilirea și traducerea textelor lui Karl Marx, publicate de A. Oțetea și S. Schwann (1964), de implicarea în efortul de coordonare a volumelor de documentație bibliografică susținută de informație poliglotă (II-III, 1972, 1974), de conlucrarea la redactarea fișelor privitoare la personalitățile românești din cadrul monumentalei serii biografice *Österreichisches Lexikon* (1972-1982) și a *Atlasului istorico-geografic al României* (1996).

Preocuparea manifestată continuu față de identificarea și editarea critică a mărturiilor externe despre români, despre demersurile lor de emancipare pe durata secolului XIX, și România, prin cercetări personale efectuate în arhive și biblioteci din Europa și Statele Unite, au vizat un dublu țel, științific și etic, de a face cunoscute și a valida, printr-un travaliu conștient asumat, însăși tematica cercetărilor proprii consacrate unor direcții noi și incitante hermeneutic: unitatea politică autohtonă, revoluția de la 1848 și personalitățile sale ilustrative (N. Bălcescu, de ex.), actul Unirii din 1859, cu ecou intern și extern, demersurile social-economice și cultural-spirituale ale românilor din Transilvania (1867-1918), dobândirea independenței statale (1877-1878) și proclamarea regatului (1881), imaginea României și a românilor în străinătate, interferențele între personalități autohtone și figuri marcante europene ori mondiale, episoade inedite ale istoriei universale a veacului XIX etc.

Stăruința manifestată permanent de Cornelia Bodea în a extinde și aprofunda cunoașterea istorică aplicată cronologic și problematic în etape bine definite, prin articole/studii publicate despre revoluția din 1821 în Țările Române și cuvenita reverberare în Transilvania ori semnificațiile ei internaționale, analiza programului politic autohton, locul/rolul ideii de națiune/naționalitate, de unitate și independență totală în ansamblul revendicărilor expuse în secolul XIX și momentul de apogeu întruchipat de anul 1918, transpare vizibil în două lucrări fundamentale, tipărite la distanță de decenii. Remarcabila monografie despre *Lupta românilor pentru unitate națională. 1834-1849* (1967), tradusă ulterior în engleză (1970) și premiată de Academia Română (1972), reprezintă un model de abordare globală și un reper în studierea momentului 1848 la noi, prin ținuta elevată din punct de vedere profesional și tehnic, dar și prin benefice exerciții analitice și de eficace reconstrucție. Materialul arhivistic depistat și cercetat în Statele Unite cu privire la francmasonerie, reunit în volumul sugestiv denumit *Fața secretă a mișcării prepașoptiste române – unitatea națională* (2004), creionează tocmai subiectul preludiilor anului 1848, dezvoltat pe un suport documentar valorizat cu acribie și pasiune științifică în a dezvălui și comensura idealurile generației cuprinse biologic și programatic între anii 1840-1848, în împlinirea concepției unității politice global românești (N. Bălcescu, D. Bolintineanu, I. Câmpineanu, D. Golescu, I. H. Rădulescu etc.)

Un triptic esențial pentru epoca sus amintită, alcătuit conform propriei interpretări a autoarei, îl reprezintă elaboratul științific de prestigiu, intitulat *1848 la români* (I-III, 1982, 1998), un proiect global privind trecutul documentat al '48-ului autohton, cu preliminarii și consecințe aferente, o „istorie în date și mărturii” construcția reunind, într-o viziune unică, nararea dezvoltării revoluției române din cele trei țări. Un domeniu predilect investigat și temeinic anticipat conceptual-metodologic, prin date inedite și noi puncte de vedere referitoare la program, idealuri, reprimări și consecințe ulterioare în spațiul și timpul emigrației postrevoluționare. Într-un uriaș volum de muncă științifică, estimat în total la peste 2000 de pagini, semnatară folosea o argumentație solid documentată pentru a configura singularitatea revoluției românești, manifestată diferit în cele trei părți de comună patrie. Cu pricepere, rafinament și răbdare, Cornelia Bodea realiza acum o veridică frescă a evenimentelor politico-militare, a diverselor confruntări redată în evocări și versiuni diferite, în justă coroborare cu avenite relatări literare, într-un racursiu pragmatic subliniat și o generală stare de spirit, creionată în contrarietăți tipice segmentului temporal descris. Se practica astfel, la modul desăvârșit afișat, un soi de istorie documentară bazată primordial pe recuperări de informații, restituiri de secvențe caracteristice, reconstrucții de contexte socio-culturale și geopolitice, într-o clară viziune asupra fenomenului 1848/1849 în ansamblul devenirii sale.

Propria operă de „acreditare” în exterior prin lucrările publicate și participările consecutive la conferințe și simpozioane în Europa și Statele Unite, se

întemeia pe o stabilă panoplie de afinități interioare, dublate de trainice convingeri de natură etică și științifică. Crezul nutrit de a elabora un valid corpus documentar despre oameni de știință, precum un R. W. Seton-Watson, de pildă, ori mulți alții, apărători ai cauzei naționale române sau creatori de imagini despre români și România, a concurat la impunerea unei alte dimensiuni majore a propriei activități de cercetare istorică, designată sub comuna sintagmă de „restituție biografică”, restituire și rectificare a trecutului, drept necesară serie tematică pentru figuri de cărturari, publiciști ori diplomați străini, sprijinitori ai cauzei autohtone la 1848, 1918 sau mai târziu, precum fusese un B. Berry, între anii 1944-1947. Prototipuri etalate exemplar rămân corpusul epistolar despre *R. W. Seton Watson și românii. 1906-1920*, publicat în colaborare (1988), jurnalul românesc al diplomatului american aflat la București în epoca războiului rece (2000) și lucrarea despre *Valori de artă iudaică oferite mitropolitului Dosoftei în 1673* (2002), ca semn de apreciere pentru atitudinea românilor din Moldova față de evreii refugiați din Polonia în urma persecuțiilor tătarilor.

Istoricul a avut parte de modele umane și prietenii stabile (N. Iorga, Gh. I. Brătianu, David Prodan), cultivate fructuos și util în remarcabile travalii depuse în străinătate, în calitatea asumată neoficial de mesager al istoriografiei române, atât prin contribuția la manifestări științifice de prestigiu intern și extern, în relații stabilite cu preopinenți iluștri de pe vechiul și noul continent, cât și în cursul intervalului marcat de cele trei invitări successive, ca „Visiting Professor”, în Statele Unite (Boston College, Columbia University, Ohio State University). Profilul științific dublat de cel didactic în persoana și personalitatea Corneliiei Bodea se validau acum în monografia elaborată în comun cu V. Cândea despre *Locul și rolul Transilvaniei în istoria Românilor* (1982), tocmai ca rod al cursurilor și seminariilor despre trecutul neamului și pământului românesc, ținute la instituțiile de învățământ superior din America. Raporturile de natură umană și profesională statornicite cu personalități de seamă ale istoriografiei europene și americane, care au vădit preocupări față de istoria generală a spațiului sud-est continental și, implicit românesc (soții Jelavich, S. Fischer-Galați, G. G. Ursu, K. Hitchins, Fr. Kellog, P. Quinlan, G. Torry, L. Kristoff, M. Impey etc.) au fost consolidate moral prin efortul personal depus la refondarea asociației „Amicii SUA”, a societății „Foștilor bursieri Fulbright în România” și la organizarea celor trei reuniuni de profil ale „Societății pentru Studii Românești” (Iași, 1993, Cluj, 1997, Suceava, 2001), ca și prin multiple donații de carte istorică autohtonă către biblioteci universitare din lumea academică internațională.

Monumentala sa operă istorică, elaborată pe durata unei îndelungate și fructuoase existențe fizice și spirituale, acceptată într-un divers spectru meritocratic (bibliotecar, cadru didactic, cercetător, profesor) și consacrată exclusiv sondării documentate a trecutului modern românesc, a fost creată și slujită, ca atare, cu un rar devotement și un remarcabil spirit civic, mărturisind deopotrivă harul nativ și amprenta tradiției înaintașilor sub oblăduirea cărora se formase ca OM și ISTORIC.

Cornelia Bodea a încetățenit un apartat și adecvat cult și timp de muncă, generat de o veșnică tinerețe spirituală în abordări marcate de distincta notă generală caracterizată de accentul pe document, utilizat ca tezaur de informații necunoscute și mărturii convingătoare, și de riguroasa analiză a contextului sub formă de autoritare argumente în continua năzuință a desăvârșirii sintezei monografice.

Multe trăsături proprii: cunoaștere și intuiție, erudiție, tenacitate și temeinicie, conștiință responsabilă, acribie/minuție, detașare/rigoare, delicatețe, modestie, sensibilitate, credința în valorile morale, libertatea de spirit, respectul/lealitatea față de neam și patrie, s-au impus și au rămas constante valorice esențiale în ființarea și acțiunea civico-profesională a academicianului Cornelia Bodea.

Stelian Mândruț